

**YASHIL MENEJMENT: MAHALLIY KORXONALARNING TASHQI
BOZORLARGA CHIQUISHIDA EKOLOGIK STANDARTLARNING
ROLI**

Ilmiy rahbar X.M.Azimova (Phd)

TKTI Dotsent E-mail: hurshidazimova@gmail

Toshkent kimyo-texnologiya instituti

23-63-guruh talabasi Nuratdinov Mehroj

E-mail: mehrojnuratdinov13@gmail

Zamonaviy globallashtirish jarayonlari va iqlim o'zgarishi oqibatlarini xalqaro savdo munosabatlarida sifat jihatidan yangi talablarni shakllantirmoqda. Bugungi kunda mahsulotning global bozordagi raqobatbardoshligi nafaqat uning narxi va sifati, balki korxonaning ekologik mas'uliyati - "**Yashil menejment**" tizimi qanchalik yo'lga qo'yilganligi bilan ham o'lchanmoqda.

ISO 14001 xalqaro standarti¹ - bu korxonada atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyatini tizimli boshqarishning (Environmental Management System - EMS) dunyo tan olgan modelidir. Ushbu standart korxonadan tabiatga zarar yetkazmaslik bilan birga, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni ham talab qiladi. Uning ishlash prinsipi **PDCA (Rejalashtir - Bajar - Tekshir - Harakat qil)** sikliga asoslangan bo'lib, korxonaning barcha bo'g'inlarida resurslarni tejash va ekologik risklarni boshqarishni tizimlashtiradi. Xususan, mahalliy eksportchi korxonalar uchun shunchaki tabiatni asrash vositasi emas, balki tashqi bozorlarga chiqishning strategik "kaliti"ga aylanmoqda.

Ushbu tizimning korxonaga integratsiyalashuvi, eng avvalo, ichki boshqaruv samaradorligini yangi bosqichga olib chiqadi. ISO 14001 standarti asosida joriy etilgan resurslar auditori ishlab chiqarish zanjirida energiya, suv va

¹ <https://www.iso.org/standards/popular/iso-14000-family>

xomashyo isrofini tizimli ravishda kamaytirish imkonini beradi. Statistik tahlillarga ko'ra, ekologik menejment tamoyillariga o'tgan korxonalarda resurslar samaradorligi **15-20%** ga oshadi², bu esa o'z navbatida mahsulot tannarxining pasayishiga va tashqi bozorda narx jihatidan ustunlikka erishishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, "yashil" standartlar xalqaro savdodagi nomonetar to'siqlarni yengib o'tishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yevropa Ittifoqining "Yashil kelishuvi" (EU Green Deal) kabi yangi iqtisodiy qoidalar sertifikatlanmagan mahsulotlar uchun bozor eshiklarini yopmoqda³ yoki yuqori uglerod soliqlari (CBAM) orqali ularning jozibadorligini kamaytirmoqda⁴. Bunday sharoitda xalqaro ekologik sertifikatlashtirish tizimining mavjudligi mahalliy tadbirkorlar uchun "yashil chipta" vazifasini o'tab, xorijiy hamkorlar va investorlar oldida ishonchli hamda barqaror brend imidjini yaratadi.

Tizimning ishlash mexanizmi: Standartning amaliyotga tatbiq etilishi korxonada har bir resursning (energiya, suv, xomashyo) "ekologik izi"ni o'lchashdan boshlanadi. **Rejalashtirish** bosqichida isrofnig oldini olish strategiyasi tuzilsa, **Bajarish** bosqichida texnologik modernizatsiya amalga oshiriladi. Eng muhim jihati shundaki, **Tekshirish** va **Harakat qilish** bosqichlari orqali korxonada doimiy ravishda o'z xarajatlarini kamaytirib borish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu shunchaki bir martalik sertifikat olish emas, balki korxonada uzluksiz rivojlanish madaniyatini shakllantirish demakdir.

Eksport va iqtisodiy barqarorlik: Xalqaro bozorda ISO 14001 sertifikatining mavjudligi mahalliy korxonalar uchun "strategik ustunlik" hisoblanadi. Bugungi kunda Yevropa Ittifoqi va boshqa rivojlangan davlatlar ta'minot zanjiri ishtirokchilariga qat'iy ekologik talablar qo'yimoqda. Sertifikat korxonaga quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

² <https://www.iso.org/benefits-of-standards.html>

³ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁴ https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en

✚ **Bozorga kirish ishonchi:** Dunyoning yirik brendlari va xalqaro hamkorlari uchun ISO 14001 korxonaning barqaror boshqaruv tizimiga ega ekanligini isbotlovchi kafolatdir.

✚ **Xarajatlar optimallasuvi:** Resurslarni tejash orqali mahsulot tannarxi pasayadi, bu esa tashqi bozorda narx raqobatiga chidamlilikni oshiradi.

✚ **Ekologik to‘siqlarni chetlab o‘tish:** Yevropaning yangi uglerod soliqlari (CBAM) sharoitida, tizimli ekologik hisobotga ega bo‘lish qo‘shimcha bojlar va jarimalardan himoyalovchi strategik qalqon vazifasini o‘taydi.

Xulosa qilib aytganda, ISO 14001 standarti mahalliy korxonalarni zamonaviy global iqtisodiyotning "yashil" qoidalariga moslashtiradi. Bu tizim orqali korxonalar nafaqat ekologik mas’uliyatni namoyish etadi, balki o‘zining iqtisodiy samaradorligini va xalqaro bozordagi nufuzini tubdan mustahkamlab, global "yashil iqtisodiyot" zanjirining ajralmas qismiga aylanadi..

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Abhijith R. et al.** — "Research on Mycelium-based Composites" . <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S221478531830743X>
2. **Ecovative Design** — "Mushroom Packaging Technology and Solutions". <https://mushroompackaging.com>
3. **NatureWorks LLC (PLA)** — "Ingeo biopolymer: Corn-to-Plastic Technology". <https://www.natureworkslc.com/What-is-Ingeo>
4. **Bioplastic News** — "Production and Properties of PLA from Corn Starch". <https://www.bioplasticnews.com>
5. **OECD** — "Global Plastics Outlook: Economic and Environmental Implications". https://www.oecd.org/en/publications/global-plastics-outlook_de747aef-en.html

6. **Our World in Data** — "Plastic Pollution Statistics and Sources".
<https://ourworldindata.org/plastic-pollution>
7. **Statistika agentligi (O'zbekiston)** — "Atrof-muhitni muhofaza qilish statistik ko'rsatkichlari". <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/environment-2>
8. **Ekologiya vazirligi (O'zbekiston)** — "Chiqindilarni boshqarish bo'yicha milliy hisobot". https://eco.gov.uz/uz/site/index?menu_id=20

